

BİBLİYOGRAFYA :

T SMA, nr. E. 10891, 16801; *III. Mustafa Ruz-nâmesi*, T SMA, nr. 12358, 12359; *Huzûr-ı Hümâyûn Müderrisleri Defteri*, İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, nr. 172; *Huzûr-ı Hümâyûn Ders Takriri Defterleri*, İÜ Ktp., TY, nr. 4167, 7320, 7321, 7322, 7323, 7324, 7325, 7326, 7328, 7329, 7331, 7332, 7333, 7334; Selânikî, *Târîh* (İpşirli), I, 135-136; Abdurrahman Abdî Paşa, *Vekâyi'nâme*, Beyazıt Devlet Ktp., nr. 5154, vr. 135^{a-b}; Râşid, *Târîh*, I, 161; Çelebizâde Âsım, *Târîh*, İstanbul 1282, s. 131-133, 259-260, 370-371, 557-558; Şem'dânizâde, *Mürî't-tevârih* (Aktepe), II-A, s. 56; Sâdullah Enverî, *Târîh*, İÜ Ktp., TY, nr. 2437, vr. 68^{a-b}; Vâsıf, *Târîh*, I, 157-158, 204, 285; Mütercim Âsım Efendi, *Târîh*, İstanbul, ts., II, 114; Atâ Bey, *Târîh*, I, 212-214; Cevdet, *Târîh*, VII, 101-103; Lutfî, *Târîh*, III, 170; Vildan Fâik (Debreli), *el-Mevâizü'l-hisân*, İstanbul 1330; Lütfî Simavi, *Sultan Mehmed Reşad Han'ın ve Halefinin Sarayında Gördüklerim*, İstanbul 1340, s. 72-73; Tahsin Paşa, *Abdülhamid'in Yıldız Hatıraları*, İstanbul 1931, s. 129; Halid Ziya Uşaklıgil, *Saray ve Ötesi: Son Hatıralar*, İstanbul 1941, II, 129-141; Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 215-222; Ebül'ulâ Mardin, *Huzur Dersleri*, İstanbul 1951, I, 69, 84-87; a.e. (nşr. İsmet Sungurbey), İstanbul 1966, II-III; a.mlf., "Huzur Dersleri", *İÜ Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XVI/3-4, İstanbul 1950, s. 993-1053; XVII/1-2 (1951), s. 239-282; XVII/3-4 (1951), s. 731-785; XVIII/1-2 (1952), s. 296-453; XVIII/3-4 (1953), s. 988-1040; XIX/3-4 (1953), s. 821-868; İsmet Sungurbey - Semiha Omay, *Huzur Dersleri ile İlgili Konuşmalar*, İstanbul 1965; Pakalın, I, 860-865; II, 570-571, 576-578; a.mlf., "Huzûr-ı Hümâyûn Dersleri", *Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmuası*, IV/74, İstanbul 1918, s. 816-819; Necdet Sakaoglu, "Huzur Dersleri", *DBİst.A*, IV, 98; Osman Öztürk, "Ramazan Mübâhaseleri: Huzur Dersleri", *Diyanet Dergisi*, XI/112-113, Ankara 1971, s. 331-333; Fikret Sönmez, "Saray Çatısı Altında İlmî Faaliyetler: Huzur Dersleri", *İlim ve Sanat*, II/7, İstanbul 1986, s. 25-28.

MEHMET İPŞİRLİ

HUZUR MÜRÂFAASI

Osmanlılar'da
itiraz edilen bir davanın
sadrâzâmın huzurunda
yeniden görülmesini ifade eden
bir tabir.

Anadolu ve Rumeli kazaskerleriyle İstanbul, Üsküdar, Galata ve Eyüp (İstanbul ve bilâd-i selâse) kadıları huzurunda bakılan bir davayı taraflardan biri kabul etmezse davanın sadrazâmın huzurunda yeniden görülmesi gerekir ve buna "huzur mürâfaası" veya "huzur muhâkemesi" denilirdi. Huzur mürâfaası cuma günü kazaskerlerin, çarşamba günü bilâd-i selâse kadılarının Paşakapısı'nda (Sadâret Dairesi) hazır bulunmalarıyla haftada iki defa olurdu. Sadrazâm kendi başkanlığında

toplanan mürâfaa davalarına karar verirdi. Bu davalar, Dîvân-ı Hümâyûn'un haftada dört gün toplandığı zamanlar divanda, bazan da sadrazâmın ikinci divanında görülürken XVII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Dîvân-ı Hümâyûn seyrek toplanmaya başlayınca tamamen Sadâret Dairesi'ne intikal etti. Sadrazâm davaları bizzat dinler, hüküm verir, bazan da kazaskerlere veya diğer kadılara dinletirdi (Tevkîf Abdurrahman Paşa, s. 501-503). Nitekim I. Abdülhamid zamanında Şâhin Ali Paşa'nın sadâretinde, Konya'da Mevlevî şeyhi olmak isteyen çelebilerin davaları sonunda huzur mürâfaasını gerektirmiş, sadrazâm önce şeyh olmak isteyen mesnevîhan ile Karaman şeyhini mürâfaa etmiş, mesnevîhanın mal düşkün olduğundan, Karaman şeyhinin de zalim tabiatlı olup ülü'l-emre itaat etmediğinden dolayı her ikisinin de şeyh olamayacağını kendilerine bildirdikten sonra Şeyh el-Hâc Mehmed Efendi'ye "müstakim" bir kimse olduğunu söyleyerek feraceyi giydirip şeyhliğe tayin etmiştir. Sadâret Arz Odası'ndan çıktuktan sonra mesnevîhan taraftarlarının münasebetsiz sözler söylediğini işiten sadrazâm bunların hepsini Manisa'ya sürmüştür (Abdullah Lebîbâ, vr. 12^a; Uzunçarşılı, s. 212).

II. Mahmud zamanında 1838'de sadâret başvekâlete çevirilir Dahiliye Nezâreti'nin de başvekâlete bağlanması üzerine başvekilin vazifesinin yoğunlaşması huzur mürâfaasında makam değişikliğine yol açtı. Başvekil bulunan Koca Rauf Paşa'nın huzur mürâfaasının alâkası sebebiyle şeyhülislâmın huzurunda yapılması talebi uygun görüldü. Ancak buradaki huzur mürâfaalarının çoğunluğu, "müste'min" denilen eman sahibi yabancı tüccarlarla ilgili davalar olduğundan Dîvân-ı Deâvî nâzırının haftada iki gün şeyhülislâmın huzurunda bakılan davalarda hazır bulunması kararlaştırıldı (Lutfî, V, 14). Şeyhülislâm başkanlığındaki huzur mürâfaalarına fetva emini, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, İstanbul kadısı, Evkâf-ı Hümâyûn müfettişi, fetvahâne müsevvidi katılırdı. Davanın daha önce görüldüğü mahkemenin hâkimi iki tarafı sorgular, hazır bulunan heyet ise mütalaaasını bildirir, ona göre mahkeme sonuçlandırır.

Mürâfaa davaları ayrıca Rumeli ve Anadolu kazaskerleri daireleriyle İstanbul kadılığında da görülmeye başlandı. Rumeli kazakerliğindeki davalar Anadolu'ya oranla daha yoğun olduğundan Rumeli kazaskerine ve İstanbul kadısına yardımcı olmak üzere birer müsteşar tayin edildi

(a.g.e., VIII, 128). Huzur mürâfaaları, 1864'te Mecelle Cemiyeti'nin teşkili ve bir nizamnamenin hazırlanmasıyla davalara "bidâyetten ve istinâfen" nizamî mahkemelerin bakması kararlaştırıldığından dolayı kaldırıldı. Fakat Şeyhülislâm Bodrumlu Ömer Lutfî Efendi'nin meşihati zamanında (1889-1891) Mecelle Cemiyeti lağvedilerek huzur mürâfaaları yeniden ihdas edildiyse de Ömer Efendi'nin azlinden sonra davalar yeniden nizamî mahkemelere intikal etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah Lebîbâ, *Târîh*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2158, vr. 12^a; Tevkîf Abdurrahman Paşa, *Kanunnâme* (MTM, I/1 [1331] içinde), s. 501-503; Lutfî, *Târîh*, V, 14; VIII, 128; Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 153, 211 vd.; Pakalın, I, 865.

MEHMET İPŞİRLİ

HÜBEL

(هبل)

İslâm'dan önce
müşriklerce Kâbe'de bulundurulmuş
putlardan biri.

İslâm öncesi dönemde Kâbe'nin içinde ve çevresinde bulunan putların en büyüğü olan Hübel kırmızı akikten yapılmış bir insan şeklinde tasvir edilmiş, sağ kolu kırık olarak Kureys'e intikal eden bu puta daha sonra altın bir kol takılmıştır (Cevâd Ali, VI, 250-251). Hübel'in Mekke'ye nereden ve kimin tarafından getirildiği tartışmalıdır. Bir rivayete göre Arap yarımadasına putları ilk defa soktuğu söylenen Amr b. Luhay, milâttan önce III. yüzyılın ilk yarısında onu el-Cezîre'deki Hit şehrinde getirerek Kâbe'nin içinde Hz. İbrâhim tarafından kazılan kuyunun üzerine dikmiştir (Ezrakî, I, 65, 100, 117). Diğer bir rivayete göre ise Amr b. Luhay, bir seyahati sırasında Suriye'nin Belkâ bölgesindeki Meâb'da halkın putlara taptığını görmüş, sebebini sorduğunda, "Bunlar bizim tanrılarımızdır, düşmanlarımıza karşı zafer kazanmak için onlardan yardım isteriz, bize yardım ederler; kuraklıkta yağmur isteriz, yağdırırlar" cevabını almıştır. Bunun üzerine onlardan Hübel adlı bir put alarak Mekke'ye getiren Amr b. Luhay'ın teşvikiyle Araplar arasında Hübel'e tapınma başlamıştır (İbn Hişâm, I, 76-77; Ezrakî, I, 117). Fakat İbnü'l-Kelbî, Hübel'in ilk defa Huzeyme b. Müdrîke tarafından Kâbe'nin içine dikildiğini, hatta ona "Huzeyme'nin Hübel'i" denildiğini kaydeder (*Kitâbü'l-Esnâm*, s. 36). Yâkût ise Hübel'in Benî Kinâne'nin putu olduğun-